

До речі, для усвідомлення всієї конструкції ДМП, що здійснюється в Україні, підхід з точки зору теорії і практики соціального проектування видається найпродуктивнішим. Проективне мислення стає базовим у сфері управління соціальними процесами на макро- та мікрорівнях, а робота за проектами дедалі ширше упродовжується у світову практику соціальних перетворень.

Ключевые слова: социальная защита молодежи, демократизация управленческой деятельности, направления государственной социальной помощи, психолого-педагогическая помощь, социально-медицинская помощь, правовая помощь, материальная и информационная помощь.

Key words: youth social protection, management democracy, social and political activity direction, psychological and pedagogical assistance, social and medical assistance, legal assistance, financial and informational assistance.

УДК 159.99.058.57

С. Г. Адирхаєв, Л. В. Адирхаєва,
кандидати педагогічних наук, доценти

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО СУПРОВОДУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»

В статье рассмотрена проблема физкультурно-спортивного сопровождения и обучения студентов с физическими особенностями. Описаны инновационные подходы усовершенствования системы физического воспитания.

Physical training of students with special needs is an unexplored area in higher education system. In order to study this field the following methodology is offered: research of physical training and sports influence on students with special needs and forms of introducing physical and athletic accommodation at the University «Ukraine».

Постановка проблеми. За даними ВООЗ, на початок ХХІ ст. 10% населення земної кулі становлять люди з особливими потребами, 100 млн з них — це діти-інваліди. В Україні наразі нараховуються понад 2,8 млн інвалідів, що дорівнює 5,4% населення.

Відповідно до Конституції України та цілої низки законодавчих актів, наша держава повинна забезпечувати людям з особливими потребами, відповідно до їхніх побажань і інтересів, доступність та безоплатність освіти у державних і недержавних навчальних закладах на рівні, що відповідає індивідуальним здібностям та можливостям.

Фізичне виховання молоді у вищих навчальних закладах — невід’ємна частина системи освіти, складова гуманітарного виховання, умова оптимізації фізичного та психічного стану, фізичного розвитку особистості, підготовка до умов життєдіяльності. Органи влади надають програмного значення питанням розвитку фізичного виховання і спорту, розглядаючи їх як найбільш економічно вигідний та ефективний засіб профілактики захворюваності, зміцнення генофонду і вирішення інших соціальних проблем. Достатньо згадати базові положення Концепції національного виховання: базову навчальну програму для вищих закладів освіти України «Фізичне виховання», цільову комплексну програму «Фізичне виховання — здоров’я нації», Державну національну програму «Освіта» (Україна ХХІ ст.), положення законів України «Про фізичну культуру і спорт», «Про освіту», «Про вищу освіту», Положення про державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України, «Концепцію фізичного виховання в системі освіти України» (23.04.97 р.), Державні стандарти освіти, «Державні вимоги до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти» (7.08.98 р.), проект «Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ ст.» (жовтень 2001 р.). Основним документом, що регламентує ставлення у країні до фізичного виховання та спорту, є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р., який визначає загальні правові, соціальні, економічні й організаційні основи фізичного виховання і спорту в Україні.

Не менш важливим документом у галузі фізичного виховання і спорту, специфічним з огляду на його внутрішньовузівське застосування, є базова навчальна програма «Фізичне виховання» (1998) для вищих закладів освіти України III і IV рівнів акредитації. Вона декларує введення обов’язкових навчальних занять з фізичного виховання в обсязі не менше чотирьох годин на тиждень протягом усього періоду навчання студентів.

Наразі навчання людей з особливими потребами у вищих навчальних закладах ВНЗ стає однією з умов інтеграції їх у суспільство [6; 7]. Однак якісне навчання молоді з особливими потребами залежить не тільки від втілення сучасних технологій у навчальний процес ВНЗ, але й від середовища, в якому студенти з особливими потребами почувалися б комфортно. В Університеті «Україна» інтегроване студентське середовище — це соціально-психологічний феномен, метою якого є сприяння соціалізації особистості, піднесення рівня якості її життя, наповнювання її новим змістом, емоціями, що зумовлює рівноцінне спілкування, навчання, розваги, відпочинок

та інші форми нормального життя і студентів з особливими потребами, і студентів, які не мають вад і захворювань.

В Університеті «Україна» разом із філіями навчається близько 45 тис. студентів, з них 1 835 студенти з особливими потребами, що становить 4,5% їх загальної кількості. У базовій структурі Університету «Україна» (м. Київ) загальна кількість студентів 10 110 осіб, з них 805 — студенти з особливими потребами, або 8% загальної кількості студентської молоді.

Однією з найважливіших складових соціальної та психічної адаптації до навчання у ВНЗ студентів з особливими потребами є фізичне виховання та спортивна діяльність, які максимально відволікають їх від своїх вад і захворювань, проблем у процесі навчання в інтегрованих групах.

Використання різноманітних форм фізичного виховання і спорту для студентів з особливими потребами є надзвичайно ефективним для досягнення безпосереднього оздоровчого ефекту, підвищення інтелектуальної та фізичної працездатності, пізнання можливостей власного організму, боротьби зі шкідливими звичками, організації корисного і цікавого дозвілля, формування стійкого мотиву та потреби в систематичних, самостійних заняттях фізичними вправами різного спрямування.

На жаль, реальні факти яскраво засвідчують, що теоретичні й методичні засади фізичного виховання студентів з особливими потребами, внаслідок слабкої матеріально-технічної бази, надто важко пробивають собі шлях, щоб посісти гідне місце в навчальній програмі з фізичного виховання. Ще й сьогодні заняття з фізичного виховання у сучасних ВНЗ не вирізняються ані змістовністю, ані оригінальністю, ані глибиною. Закономірно, що вони не можуть зацікавити молодь, виробити в неї бажання та мотивацію займатися фізичною культурою та спортом самостійно, орієнтувати на здоровий спосіб життя. Навпаки, зростає прагнення будь-якими шляхами уникнути таких занять.

Беззаперечно, мета фізичного виховання у ВНЗ — формування фізичної культури молоді, створення умов для загальнонаукової та професійної підготовки студентів, накопичення інтелектуального, творчого та культурного потенціалу держави. Але сьогоднішня вимагає поставити питання таким чином, щоб для студента з особливими потребами головним стало не стільки бажання уникнути занять з фізичного виховання, скільки застосувати вміння та навички задля раціонального використання засобів фізичної культури

і спорту, свідомо поставитись до власного здоров'я, сформувані стійкі мотиви та потреби у систематичних, самостійних заняттях фізичними вправами різного спрямування.

Мета роботи: науково-експериментальне обґрунтування системи фізкультурно-спортивного супроводу навчання студентів з особливими потребами протягом навчання у ВНЗ.

Методологія дослідження. Досягнення мети передбачено розроблення науково-теоретичних положень, що пояснюють суть управління фізичним станом людини з особливими потребами, його компонентів, зв'язків, відношень, розкривають основи його розвитку і функціонування в системі фізичного виховання. Теоретична концепція базувалася на основі збирання й обробки первинного матеріалу (експериментальних методів) та їх інтерпретації, яка містить сукупність методів, підходів, методичних прийомів, тобто: аналіз, синтез, абстрагування, індукцію, дедукцію, пояснення, узагальнення тощо.

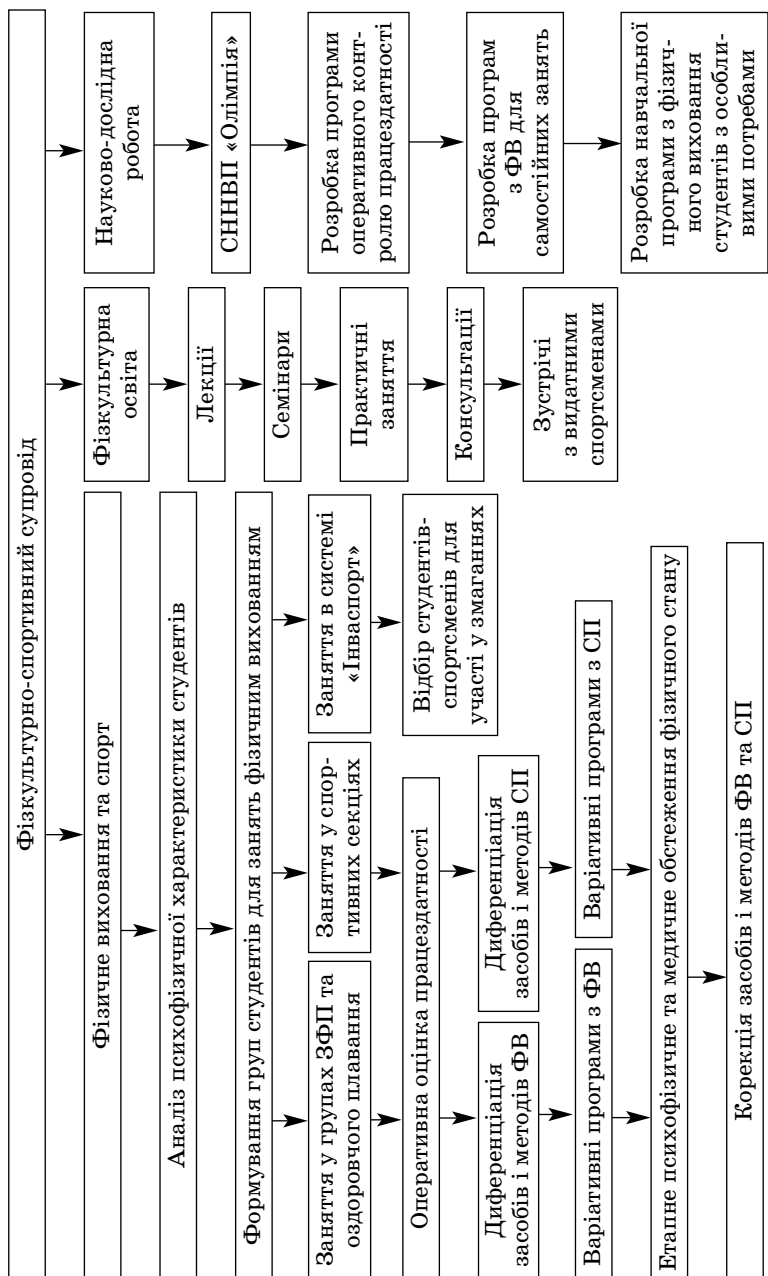
Фізичне виховання — це складне, організоване явище, цілісна система, тому основою його інтегративного пізнання було обрано системний підхід, методологічним підґрунтям якого є категорія «цілого». З точки зору системного підходу ми розглядали також системи: стан — середовище, фізичний стан — фізичне виховання, студент з особливими потребами — викладач фізичного виховання.

У комплексі дослідницьких підходів були використані методи моделювання та прогнозування. Об'єктами моделювання були показники фізичного стану студентів з особливими потребами, співвідношення між ними та їх структура. Теоретичне прогнозування використовувалося для визначення вірогідності змін досліджуваних явищ, тобто показників фізичного стану під впливом запрограмованих засобів у перспективі.

Методи отримання первинної інформації містили: теоретичний аналіз і обґрунтування даних спеціальної літератури та документальних матеріалів; опитування (бесіди, анкетування); педагогічні спостереження, експериментальні методи та методи математичної статистики.

Результати дослідження. Фізкультурно-спортивний супровід навчання студентів з особливими потребами розроблено кафедрою фізичного виховання та спортивним клубом Університету «Укрраїна» [1; 2; 4; 5].

Структура фізкультурно-спортивного супроводу складається з трьох взаємопов'язаних розділів: фізичне виховання та спорт, фізкультурна освіта, і науково-дослідна робота (рис.).

Схематичне зображення фізкультурно-спортивного супроводу навчання студентів з особливими потребами

У I розділі «Фізичне виховання та спорт» визначаються фізична підготовленість і психофізичні характеристики студентів з особливими потребами. На основі обстеження складових особистості студента та рівня його фізичної підготовленості формуються групи для занять фізичним вихованням за трьома напрямками:

- 1) заняття у групах загальної фізичної підготовки, оздоровчого плавання та аквааеробіки;
- 2) заняття в спортивних секціях;
- 3) заняття в системі «Інваспорт».

Для кожної з цих груп проводиться диференціація засобів і методів фізичного виховання з урахуванням нозології студента. При цьому розробляються моделі занять з метою формування основних рухових умінь і навичок, послаблення наслідків функціональних обмежень і вад фізичного розвитку, сприяння підвищенню розумової працездатності.

За порадами студентів, в Університеті «Україна» відкриті спортивні секції: з легкої атлетики, плавання, боротьби, настільного тенісу, шахів, шашок, волейболу, баскетболу, футболу, спортивних танців, атлетичної гімнастики, аеробіки, бойового гопаку (табл.).

Заняття починаються з оперативного контролю за станом здоров'я та фізичною працездатністю студентів з особливими потребами для обрання однієї з варіативних програм фізичного виховання чи спортивного тренування. Під час індивідуальної роботи у студентів формується впевненість у собі, у своїх силах, бажання самостійно займатися фізичним самовдосконаленням, додержувати здоровий спосіб життя.

Обстеження рівня фізичної підготовленості студентів з особливими потребами проводиться 1–2 рази на семестр. При цьому визначаються антропометричні характеристики, показники функції зовнішнього дихання, серцево-судинної системи, вестибулярного апарату, психофізичні якості. Таке обстеження допомагає коригувати програми занять з фізичного виховання чи спортивного тренування залежно від динаміки фізичного розвитку та рівня фізичної підготовленості студентів. Студенти з особливими потребами беруть участь у вже традиційних спартакіадах Університету з таких видів спорту, як плавання, шахи, настільний теніс, легка атлетика.

Аналіз підсумкових протоколів Всесвітніх Універсіад, Паралімпійських та Дефлімпійських ігор за участю збірної команди України показав, що Україна є одним із лідерів у світовому студентському та інвалідному спорті. На досить високому організаційному рівні проводяться й національні змагання серед студентів і спортсменів-інвалідів [3].

Перелік видів спорту для студентів спортивних навчальних груп Університету «Україна» на 2006/2007 навчальний рік

№ з/п	Вид спорту	Відвідувачі		Кількість годин на групу	Всього годин на вид спорту
		Групи спортивно-го вдосконалення	Студенти з особливими потребами		
1	Атлетична гімнастика	+	+	240	240
2	Аеробіка	+	+	240	240
3	Баскетбол (ч., ж.)	+	+	240	240
4	Боротьба		+	480	720
		+		240	
5	Бокс	+		240	240
6	Волейбол (ч., ж.)	+	+	240	480
		+	+	240	
7	Бойовий гопак	+		240	240
8	Настільний теніс		+	240	480
		+		240	
9	Плавання		+	240	480
		+		240	
10	Спортивні танці		+	240	480
		+		240	
11	Футбол		+	240	480
		+		240	
12	Легка атлетика	+	+	240	240
13	Шахи, шашки	+	+	240	240
	Всього	15	15/5	4 800	4 800 / 1 200

В Університеті «Україна» навчаються чемпіони Паралімпійських та Дефлімпійських ігор, чемпіони світу, Європи з різних видів спорту.

У 2004 р. Університет «Україна» запропонував розвиток нового напрямку студентського спортивного руху — Всеукраїнські спортивні ігри серед студентів-інвалідів. Пропозиція була підтримана на державному рівні: Міністерством освіти та науки України, Національним комітетом спорту інвалідів України, Спортивною студентською спілкою України, Українським центром з фізичної

культури і спорту інвалідів та Всеукраїнською громадською організацією студентів-інвалідів «Гаудеамус».

Отже, починаючи з 2004 року, стартували Всеукраїнські спортивні ігри серед студентів-інвалідів, в яких беруть участь студенти всіх ВНЗ країни з вадами зору, слуху та ураженнями опорно-рухового апарату.

Змагання проходять на спортивній базі Національного центру паралімпійської та дефлімпійської підготовки і реабілітації інвалідів у Євпаторії. Щорічно близько сотні спортсменів з особливими потребами змагаються за нагороди та водночас залучаються до здорового способу життя, відчувають себе повноцінними членами суспільства.

Ініціатива Університету «Україна» про започаткування Всесвітніх спортивних ігор серед студентів-інвалідів підтримана Міжнародною федерацією студентського спорту (*FISU*).

Другий розділ «Фізкультурна освіта» для студентів з особливими потребами набуває все більшої значущості. Завдяки обраним формам подання (лекції, семінари, практичні заняття, консультації, зустрічі з видатними спортсменами, фахівцями в галузі фізичної культури та спорту) системи знань про фізичну культуру і спорт, студенти з особливими потребами усвідомлюють потребу у постійних заняттях фізичними вправами і додержанні здорового способу життя, що сприяє підвищенню інтелектуальної працездатності у подальшій професійній діяльності, а талановиті студенти залучаються до активних занять окремими видами спорту і беруть участь у змаганнях різного рівня.

Третій розділ «Науково-дослідна робота». До науково-дослідної роботи залучаються активні студенти — члени студентського навчально-науково-виробничого підрозділу «Олімпія» (СННВП «Олімпія») кафедри фізичного виховання та спортивного клубу Університету «Україна». Члени СННВП «Олімпія» набувають знань та умінь щодо наукової діяльності у фізичному вихованні, беруть участь у наукових дослідженнях кафедри, виступають з доповідями на наукових конференціях різного рівня.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що фізкультурно-спортивний супровід навчання студентів з особливими потребами у сучасному ВНЗ є інноваційним підходом до вдосконалення системи фізичного виховання, але окремі його складові потребують подальшого глибокого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адирхаєва Л. В., Адирхаєв С. Г. Фізкультурно-спортивний супровід навчання студентів з особливими потребами // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами.— К.: Університет «Україна», 2003.
2. Адирхаєва Л. В., Адирхаєв С. Г. Інноваційні підходи до викладання фізичного виховання студентів з особливими потребами // Науковий вісник Придніпров'я.— Дніпропетровськ: ДДІФКС, 2003.
3. Адырхаев С. Г. Студенческое спортивное движение Украины — новые направления развития // Международная научно-практическая конференция FISU.— Измир, Турция, 2005.
4. Адирхаєв С. Г., Адирхаєва Л. В. Технологічні основи організації фізичного виховання студентів з особливими потребами // Олімпійський спорт и спорт для всех.— К.: НУФВСУ, 2005.
5. Адирхаєв С. Г., Адирхаєва Л. В. Шляхи підвищення якості фізичного виховання студентів з особливими потребами в умовах сучасного вищого навчального закладу // Молода спортивна наука України.— Львів: ЛДІФК, 2006.
6. Таланчук П. М., Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі: Навч.-метод. посіб.— К.: Соцінформ, 2004.— 128 с.
7. Савченко В., Луковська О. Про створення необхідних умов для навчання та побуту студентів-інвалідів у вищих навчальних закладах // Спортивний вісник Придніпров'я.— Дніпропетровськ: ДДІФКС, 2004.— № 6.

Ключевые слова: физическое воспитание молодежи, физкультурно-спортивное сопровождение, система физического воспитания, уровень физической подготовки, обучение молодежи с инвалидностью.

Key words: youth physical training, physical and athletic accommodation, physical education system, level of physical training, education of young people with disability.